

HAMZA AKTAN • Kürt Vatandaş

HAMZA AKTAN 1983 yılında Gever'de (Yüksekova) doğdu. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nü bitirdi. *Bianet*, *Birgün*, *Nokta* ve *Yeni Şafak* gibi yayın organlarında muhabir ve editör olarak çalıştı. Londra'da Kürt ve Türk toplum gazetelerinde serbest muhabirlik ve editörlük yaptı. *Express*, *Birikim*, *Radikal*, *aciksite.com*, *haysiyet.com* gibi yayınlarda yazıları yayımlandı. Gazetecilik çalışmalarına devam etmektedir.

İletişim Yayınları 1769 • Bugünün Kitapları 137

ISBN-13: 978-975-05-1065-6

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora - Burcu Tunakan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Erkan Çapraz

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ayşegül Güzel

BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

HAMZA AKTAN

Kürt Vatandaş

İÇİNDEKİLER

Giriş	7
Kürtler ve Anadilleri	11
Kürt Kentinde Kürtler	31
Türk Kentinde Kürtler	55
Siyasette Kürtler	71
Popüler Kültürde Kürtler	93
Türk Medyasında Kürtler	111
Askerde Kürtler	127
Yurtdışında Kürtler	143
Kürt Genci Olmak	159
Okulda Kürtler	173
İnternette Kürtler	185

Giriş

Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana askerî ve bürokratik bir kontrolün altında yaşayan Kürtler, 20. yüzyıl dünyasının ince düzenlenmiş asimilasyon politikalarından birine maruz kaldı. Bir yüzyıla yaklaşan bu uzun süreç, Kürtleri 1990'lı yıllara gelene kadar önemli ölçüde önce kendilerine karşı özgüvensizleştirdi, ardından “vatandaşı”¹ oldukları devlete karşı güvensizleştirdi. Özgüvensizliğin kendisi, belki milyonlarca Kürt'ün kimliğinden uzaklaşmasına yol açtı. Kürtler arasında, içinde yaşadıkları toplumsal-siyasal koşullardan çıkabileceklerine dair bir imkânın görünmediği dönemlerde bir tür kabullenmişlik hâkim olmaya başlamıştı. Kudretli devletle Cumhuriyetin ilk 15 yılında yaşanan karşılaşma, on binlerce insanın ölümü ve kitlesel sürgünler ve

1 Resmî düzeyde “Türk” kabul edilen, vatandaşlığı da bu şarta bağlı olan Kürtler için “Kürt vatandaşı” demenin günümüzde hukuki ve siyasi bir geçerliliğinin olmadığı açık. Kürtlerin Türkiye'deki varlığı yasal-anayasal metinler dikkate alındığında halen “de-facto” bir durum olmayı sürdürdüğü için kitaptaki kullanımıyla “Kürt vatandaşı”, resmîyette “Türk” de olsa vatandaşlık pratiklerine sahip Kürt toplumunu ifade ediyor. Bu nedenle kitapta sözkonusu edilen şey, bir vatandaşlık tartışması değil, sıradan Kürtlerin gündelik-toplumsal halilerine yapılmış bir göndermedir.

göçlerle son bulmuştu. Sonrasında bir mücadele merkezinin kalmaması da verili durumu kabullenmeye götürmüştü. Kürtlerin Türkiye’den fiziki olarak ayrılmaları, diğer bir deyişle kendi devletlerini kurmaları bir yana, anadilde eğitim gibi temel insan haklarını talep etmelerinin dahi güçleştiği bir siyasal ortam oluşmuştu.

Bu “toplumsal konjonktür”, önce 1970’lerin siyaset karnallarının çabalarıyla, ardından 1980’lerde başlayan silahlı isyan ve paralelinde ilerleyen siyasi mücadeleyle radikal bir değişim yaşamaya başladı. Türkiyeli Kürtler, kararlı bir isyanın başladığı 1980’lerden bu yana önemli toplumsal değişimler gördü. Fiziki, psikolojik, sosyolojik, kültürel maliyeti büyük ve halen devam eden savaş hem kendi içinde hem de dışarıya karşı kırılmalar yaratarak yeni bir sosyoloji yarattı. Önce silikleşmiş, ardından neredeyse görünmez olmaya başlamış olan kimlik bilinci, bu uzun ve çetin yıllarda yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başladı. Tarih boyunca ‘eksik’ kalmış, örgütlenememiş güçlü bir milliyetçi bilincin doğum işaretleri bu yeni dönemde belirdi.

On yıllara yayılan savaş, on binlerce insanın bu savaşta hayatını kaybetmesi, bir o kadarının işkence görmesi, hapsedilmelerine atılması, milyonlarcasının zorla yerinden edilmesi gibi yıkımlar, devletin Kürtlerle, Kürtlerin devletle yaşadığı temel, ‘ontolojik’ çelişkileri hiç olmadığı kadar keskin bir şekilde gün yüzüne çıkardı. “Olağanüstü Hal” (OHAL) gibi bir hukuksuzlukla şekil alan uzun ‘düşük yoğunluklu savaş’ sürecinde Kürtler, ‘vatandaşı’ oldukları devletle bu çelişkilerin de itmesiyle giderek psikolojik bir kopuş-ayırılma hissetmeye başladı. Yaşanan değişim Kürt olma bilinci ve pratiklerinden devletle olan ilişkilene uzanan bir yelpazede hatırı sayılır bir toplumsal dönüşüm yarattı. 1980’ler öncesindeki zorunlu –kimi yerde gönüllü olmaya doğru giden– vatandaşlık halinin, 2000’li yıllara gelindiğinde yerini gönül-

süz vatandaşlığa bırakacağına güçlü işaretleri ortaya çık-tı. Kürtlerin önemli bir bölümünün devletle vatandaşlık ba-ğının jandarma veya polisin yol kontrollerinde görmek iste-diği nüfus cüzdanından ibaret kaldığı yeni bir süreç kendi-ni gösterdi.

Vatandaşlık bağı sembolik bir düzeye inen önemli bir Kürt kesimi, devletin tarih boyunca sürdürdüğü hemen tüm pratikleriyle yüzleşmeye, onunla mücadele etmeye başladı. Kürtlerin bu mücadeleye dahil olmayanları da ya-nı başlarındaki toplumsal değişimden etkilenerek dönüşüm sürecinden payına düşeni aldı. Türkiye'nin sarsılmaz görü-nen merkezîyetçi ulus devlet örgütlenmesini yenilememe-si, Cumhuriyetin ilk kadrolarının politikalarını bugüne ta-şıyarak koruması, bu psikolojik kopuşu hızlandıran etken-lerden oldu.

Bugün devletin hak ihlallerine karşı kendini görece iyi ko-rumaya almış, yeni bir sistematik asimilasyon sürecine diren-mekte iyi örgütlemiş bir Kürt toplumu var. Bu yeni toplum, devletle son 30 yılda yaşadığı aktif çekişmenin de eklenme-siyle ve bununla gelişen psikolojik kopuklukla kendini klasik devlet örgütlenmesinden kurtarmaya çalışıyor. Devletin, si-lahlı güçler, valiler ve kaymakamlarla tanzim etmeye çalıştığı coğrafyada kendine yetebileceğine inanan bir yeni vatandaş-lık algısı gittikçe daha net bir şekilde yerleşiyor. Sokakta, sıra-dan hayat noktalarına inmiş bu çekişmenin izlerini siyasetten popöler kültüre, medyadan eğitime, askeriyeden ülke sınırları dışına kadar toplumsal yaşamın hemen her katmanında farklı ölçülerde de olsa gözlemlemek mümkün. Bu bakımdan yakın gelecekte Türkiye'deki Kürt sorununun bu yeni gönül-süz vatandaşlığın üzerinden şekilleneceğini söylemek yanlış olmayacak. Bugün Türkiye sınırları dahilindeki Kürt mesele-sini ama esas önemlisi bir halk olarak Kürtleri bu önemli dö-nüşümün üzerinden değerlendiriyoruz artık.

* * *

Kitapta bu dönüşümün içindeki Kürtler için, halen bu ülkede Kürt olarak var olmanın neler ifade ettiğini anlamaya ve bir halk olarak nereye yöneldiklerini gözlemlemeye çalıştım. Kitap, bugünün Kürt hissiyatını, geleceğin de olası toplumsal dinamiklerini anlamak yönünde bir katkı olma gayesiyle temelde ikinci sınıf da olsa Türkiye sınırları içindeki “vatandaş Kürtler”in halini ve yaşadıkları değişimi tartışıyor, böyle bir değişimin varlığını göstermeyi amaçlıyor.